

MEDZINÁRODNÉ SYMPÓZIUM K DIALEKTIKE TEORETICKÉHO POZNANIA

V dňoch 12.—15. októbra 1982 zorganizoval Filozofický ústav BAV v Sofii medzinárodné sympóziu *Dialektikomaterialistická analýza teoretického poznania*, ktoré sa uskutočnilo v rámci riešenia cieľového projektu 12 *Materialistická dialektika ako teória poznania a metodológia vedy*, dlhodobého programu mnohostrannej spolupráce akademií vied socialistických krajín v oblasti spoločenských vied. Sympózia sa zúčastnili poprední pracovníci niektorých filozofických pracovísk AV socialistických krajín. Cieľom sympózia bolo prediskutovať niektoré aktuálne problémy dialektiky teoretického poznania, tendencie jeho ďalšieho vývoja, ako aj metodologické zvláštnosti súčasného vedeckého poznania.

Sympóziu otvoril prof. I. Kalajkov, zástupca riaditeľa Centra filozofie a sociológie BAV, ktorý v úvodnom vystúpení zdôraznil potrebu hlbšej dialektikomaterialistickej analýzy súčasnej úrovne teoretického poznania, ako aj jej prínos pre sociálnu prax výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Na sympóziu odznelo šesť referátov a osemnásť diskusných vystúpení.

Prof. V. S. Lektorský (ZSSR) sa v referáte *Súčasně poznání a vývoj gnozeologických výskumov* zamerail na analýzu nových situácií v súčasnom vedeckom poznaní, ktoré nastoľuje mnoho zložitých problémov. Rozvoj jednotlivých špeciálnych vied kladie nové otázky v samej teórii poznania, ktoré sa veľmi intenzívne skúmajú aj v súčasnej buržoáznej filozofii. Sú to najmä otázky jednoty teórie a praxe, činnosti a komunikácie, vedeckej pravdy, problémy späté s dialektikou teórie vývoja a humanizácie vedeckého poznania, umelej inteligencie, otázky miesta teoretického poznania v rámci rozvoja ľudskej kultúry atď. Komplexný prístup k riešeniu týchto problémov z hľadiska materialistickej dialektiky vytvára základ pre chápanie dialektiky teoretického poznania a jeho úloh v rozvoji našej spoločnosti.

Referát prof. V. S. Tjuchtina (ZSSR) *Vzťah teórie odrazu a metodológie vedy* analyzoval princípy teórie odrazu, vzťah bytia a myslenia so zameraním na aktivitu myslenia. Zaoberal sa kategoriálnym systémom materialistickej dialektiky, jeho svetonázorovým a metodologickým aspektom, úlohami teórie odrazu spätými s metodológiou vedeckého výskumu a z toho vyplývajúcimi novými pohľadmi na vzťah teoretického a empirického. Z tohto aspektu autor formuloval tiež úlohy a postavenie dialektickej logiky vo vedeckom poznaní.

Akademik H. Hörtz (NDR) v referáte *Determinanty rozvoja teórie* skúmal vzájomné súvislosti medzi spoločnosťou, osobnosťou vedca a stavom rozvoja vedy. Charakterizoval základné podmienky, etapy a zákony rozvoja vedy. Zaoberal sa tiež niektorými aktuálnymi problémami integrácie vedeckého poznania, ako aj procesom dialektizácie vied a dôsledkami tohto procesu vo vývine vedeckého poznania.

V referáte prof. A. Müllera (MER) *Filozofické predpoklady poznania prírody a gnozeologické zovšeobecnenie skúseností poznania* sa kládol dôraz na vzťah empirického a teoretického ako jednotného celku. Autor v tomto kontexte analyzoval pojmy experiment, meranie, kvantitatívne a kvalitatívne, prístroj, adekvátnosť atď. Zvláštnu pozornosť venoval úrovňovým zmenám v materiálnom svete, ktoré majú podstatný vplyv na poznávanie jeho zákonitostí a) termodynamické zmeny, b) atómové zmeny, c) zmeny elementárnych častíc.

Problémom protirečenia a ich významu pre rozvoj vedeckého poznania bol venovaný referát PhDr. J. Zemana, CSc., (ČSSR) *Ontologické a gnozeologické aspekty protirečivosti a ich význam pre analýzu rozvoja vedeckého poznania*. Autor analyzoval súvislosť teórie protirečenia a dynamiky nerovnovážnych stavov a s tým súvisiace pojmy entrópia, negentrópia, problémy extrapolácie, hranice extrapolácie atď. Z tohto aspektu pristupoval aj k problémom výstavby dialektickej a komplementárnej logiky.

Štruktúrnymi zvláštnosťami materialistickej dialektiky sa zaoberal referát prof. N. Michovej (BLR) *Štruktúrne zvláštnosti materialistickej dialektiky ako teórie*. Autorka analyzovala predmetnú oblasť teórie, teoretické objekty — kategórie dialektiky a kategoriálne štruktúry, základné princípy dialektiky a na základe nich aj úlohy, ale hlavne možnosti dialektiky. Zaoberala sa tiež problémom neprotirečivosti dialektiky ako teórie, variantnosťou dialektiky a tiež jej špecifickosťou ako vedeckej teórie.

S problémami, ktoré boli nastolené v referátoch, boli veľmi úzko späté diskusné vystúpenia, ktoré problematiku referátov značne rozširovali a prehľbovali. Analyzovali sa nové aspekty vzťahu spoločnosti a prírody ako vyjadrenie novej formy protirečenia a pohybu (I. Kalajkov — BLR), kritériá racionalnosti vo vedeckom poznaní a s nimi súvisiaca logická analýza štruktúr vedeckého poznania (B. I. Pružinin — ZSSR), súvislosť historických typov racionality s filozofiou a so sociálno-praktickou činnosťou (N. S. Avtonomova — ZSSR). Skúmali sa aktuálne problémy monizmu praxe a systémovosti poznania v súvislosti so vzájomným vzťahom praxe a činnosti (S. Vasev — BLR), základné problémy vývoja vedy a vedeckých teórií (I. P. Merkulov — ZSSR), jednotlivé etapy vedeckých revolúcií, ich charakteristiky, ako aj úloha a funkcia princípu korešpondencie vo vedeckom poznaní (V. P. Filatov — ZSSR).

Veľká pozornosť vo vystúpeniach sa venovala teoretickej koncepcii kategórií materialistickej dialektiky a ich súvislosti s pojmami a kategóriami špeciálnovedného poznania (I. Ganev — BER), niektorým základným protirečeniam vedeckého poznania (K. Hevessi — MER), aktuálnym aspektom protirečivosti vzťahu predmetného a metodologického vo vedeckom poznaní (S. Petrov — BLR), ako aj základným protirečeniam teórie a experimentu v rozvoji poznania (E. L. Čertkova — ZSSR).

Dôležitou súčasťou mnohých vystúpení bola analýza metodologických aspektov súčasného vedeckého poznania. Rozoberal sa vzťah metodológie a metódy z hľadiska štruktúrnych a systémových prístupov (S. Avramova — BLR), dialektika vzťahu formálneho a obsahového vo vedeckom poznaní (J. Dubnička — ČSSR), skúmali sa niektoré metodologické problémy matematizácie poznania (I. Zapletal — ČSSR), dialektika formálneho a obsahového v matematickom modelovaní (Z. Paul — NDR), úloha modelov a modelovania v súčasnej fyzike (N. Hagerová — NDR), dialektika formálneho a obsahového v sémantickej teórii modelov (B. Ďankov — BLR).

Ako to vyjadril v závere zodpovedný riešiteľ za FÚ BAV, prof. S. Slavkov, na sympóziu bolo postavených mnoho nových problémov a veľa starých problémov sa objavilo v novom svetle. Z tohto aspektu sympóziu splnilo svoj cieľ a stalo sa významným fórom medzinárodnej diskusie marxistických filozofov o najaktuálnejších problémoch rozvoja súčasného teoretického poznania.

V závere sympózia bol podpísaný protokol, v ktorom sa upresnil autorský kolektív, ako aj jednotlivé časti kolektívnej monografie *Materialistická dialektika ako teória poznania a metodológia vedy*, ktorá bude obsahovať dva zväzky.

Zároveň sa upresnil aj časový harmonogram práce, podľa ktorého redakčný kolektív v 1. polroku 1984. r. v Moskve zrealizuje redakčné spracovanie monografie a do konca roku 1984 ju pripraví pre odovzdanie do tlače.

Sympóziium sa stalo ďalším krokom pre tvorivé spájanie vedeckovýskumných kapacít filozofických ústavov socialistických krajín, pri riešení aktuálnych filozoficko-metodologických otázok súčasného vedeckého poznania v etape budovania rozvinutého socializmu.

J. Dubnička

K AKTUÁLNYM OTÁZKAM FILOZOFIE KULTÚRY

V rámci priprav nášho ideovoteoretického spoločenskovedného frontu, najmä však filozofických pracovísk na XVII. svetový filozofický kongres (Montreal, August 1983), ktorého hlavnou témou rokovania bude problematika filozofie, kultúry a človeka, usporiadala Slovenská filozofická spoločnosť pri SAV *interdisciplinárny seminár* s tematickým zameraním úzko korešpondujúcim s ústrednou témou blížiaceho sa svetového filozofického kongresu.

Interdisciplinárny seminár *Filozofické otázky kultúry a kultúra filozofie* sa uskutočnil v dňoch 18. — 20. 1. 1983 v rekreačnom zariadení n. p. Chirana na Dubníku pri Starej Turej, s účasťou takmer sedemdesiatich vedeckých a pedagogických pracovníkov z viac ako dvadsiatich spoločenskovedných inštitúcií, vybraných pracovísk a vysokých škôl z celej ČSSR. Seminár, ktorého cieľom bolo jednak oboznámiť širokú odbornú verejnosť s najnovšími poznatkami najmä teoretického výskumu v oblasti filozofie kultúry a príbuzných disciplín, jednak „preveriť“ ideologickú pripravenosť nášho filozofického frontu na významné podujatie, akým celosvetový filozofický kongres nesporne je. Ak komplexne uvažujeme o meritórnom prínose interdisciplinárneho semináru, môžeme konštatovať, že sa tu presvedčivo potvrdilo dosiahnutie vysokého stupňa rozpracovania kategórií a poznania kultúry, ako „komplexného spoločenského fenoménu“ v procese jej neustáleho rozvoja a pretvárania simultánne s vývojom a premenami spoločnosti, našim spoločenskovedným a filozofickým frontom. Táto skutočnosť vystupuje osobitne do popredia v súčasnom, môžeme povedať v „predkongresovom“ období, pretože oprávnené predpokladáme, že i XVII. svetový kongres filozofov sa nesporne stane diskusným fórom a platformou konfrontácií dvoch protikladných svetonázorov a ideológií.

Prof. PhDr. R. Š í m a, DrSc. vo svojom hlavnom referáte *Filozofia kultúry a kultúra filozofie* upozornil jednak na nevyhnutnosť integrácie vedných odborov zaoberajúcich sa otázkami kultúry na pôde filozofie i na to, že medzi filozofiou kultúry a konkrétnymi vedeckými výskumami zatiaľ na škodu veci absentuje spojovací článok, ktorým by mala byť *teória kultúry*. Napriek tomu, že v súčasnej odbornej literatúre existuje viac ako 300 definícií kultúry — (príčinou diferencií sú odlišné prístupy k skúmaniu fenoménu kultúry, čo však nie je vždy na škodu veci, pokiaľ sa táto odlišnosť neabsolutizuje) značne sa pokročilo pri vypracúvaní všeobecnej teoreticko-sociálno-filozofickej koncepcie, uviedol autor. Venoval aj pozornosť vzťahu človeka a kultúry: človek v tomto systéme vystupuje ako tvorca kultúry, konzument i cieľ, kultúra sa javí (vystupuje) v dvoch formách — minulej (predmetne hodnotová forma) a v existujúcej živej činnosti (osobnostne činná forma). Medzi týmito dvomi